

Összeállítás: VAJDA FŐZSEF
Összeállítás ideje: 1980.

TART.: A TEMETŐK HELYZETE A TELEPÜLÉSRENDSZERBEN, A TEMETKEZÉS MÓDJA A NÉPESÉGSZOKÁSRENDSZERBEN NAGYKORPÁDON AZ 1930-AS ÉVEIKIG

11 lap

Földrajzi mutató: NAGYKORPÁD

Számkutató: XIX, A, X XII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRORRÁS

ATVEZETVE AZ EGYS. LTK. 4379-es TETELE ALÓL

4379/1980

Vajda József/19/33

A temetők helyzete a településrendszerekben, a temetkezés módja a népesség szokásrendszerében Nagykorpád. XIX.-XX. szd.-ban a 30-as évekig.

88

Nagykorpád

1./ A különböző vallási felekezetűek egymástól elkülönülten temetkeztek-e ?.

A temetkezés egy temetőben elkülönülten, de nem elválasztva /:sírokkal, vagy sövényel /:történik, hanem a sírok egymás mellett. Pld. a megjelölt határtól jobbra a ref. temetkezés, balra a rkm kath temetkezés történik.

2./ A temetők bővülnek, vagy változtatják helyüket ? Tudnak-e elhagyott temetőkről. Ezekbe mikor temetkeztek utoljára.

A temetők nem bővülnek, és helyüket nem senki változtatja. A korábban /:80-100 évvel /: lezárt temetőt nyitják meg újra.

3./ El-e annak emléke, hogy valahikor a temető a község belterületén, vagy éppen a templom körül volt ?.

Igen. A jelenlegi református templom 1830-ban épült. Előtte is templom volt a helyén, és akkörül volt a temetkezés. Körülötte emberi koponyákat, kés, és lóbeszár-csontokat találtak.

4./ Van-e jelenleg több temető a község határában ?.

Van. Egy keresztény temető /:ref és rom-kath. és egy izraelita temető. /: a XVIII-XIX. szd.-ból valók. A sírok kelet-nyugat tájolásuak, illetve fekvésűek.

5./ A temetkezés rendje?

A sírok mind magas fekvésűek, téglalap alakúak. A tetem bucsustatása nem a háznál történt. A tetemet elszállították a templomhoz és a cinteremben Szent-Mihály lovára helyezték, és a halott bucsustatása gyászistentiszteleten a templomban történt.

A halottat a hozzátartozók, rokonok, komik, jó barátok, idegenek virasztották. Voltak külön énekesek, akiket a család erre az alkalomra külön meghívott, és azok énekeltek egész éjszaka ójfélig.

A virrasztás általában egy éjszaka volt. Halotti tort tartottak, és most istartana! A halott bucsuztatása a templomba volt. A halott temetőbe szállítása: ha ifju, vagy fiatalkoru volt, akkor Szent-Mihály lován barátai és komái, ha idősebb volt akkor parasztszekéren történt a kiszállítása. Ravatalozó ház 1978 -óta van.

A temetést a család a rokonsággal bonyolították le.

A temetés ideje nem volt időhöz kötve; lehetett a hét bármely napján, vasárnap, vagy hétköznap időpont megszabása nélkül. amikor a haláltól számított 48 óra lejárt.

6/ Milyen mélyek a sírok? Milyen szélesek ?

A sírok mélysége 150-180 cm-ig. a tlajto: függően 180-190 cm. Vagyis 1 n-öl.

7./A vízenyős részeken, belvizes területeken kiemelkedettebb helyre kerültek-e a temetők? A temető a község területének magasabb részén helyezkedik el.

8./A nagycsaládi temetkezés nyoma fellelhető-e? Az egyes nagyobb családok elkülönülnek-e a temető l-l meghatározott részében ?

A református temetőben elkülönülés nem volt, és ma sem fordul elő. A temetkezés a elhalálozás sorrendjében történt, és tör. történik ma is.

9./A temető képe a mód szerinti differenciáltságottükröz-e?./pl a vagyonosabbak a temető központi helyén temetkeztek-e? illetve az alacsonyabb társadalmi réteghez tartozók, a szélére szorultak: /

Az előbbi pontban foglaltak szerint. Differenciáltság nincs. A temetőben a temetkezésnél ember és ember között kiváltság nem volt. Jóilllehet azért, mert földes-ura nem itt temetkeztek.

10./Hol kaptak helyet a község kivetettjei, öngyilkosok ?/temető árkáb

A község kivetettjei, öngyilkosok, a református valláshoz tartozó öngyilkosok, rendszeren a temetőben levő temetkezés sorrendjében temették el. Kivételt nem tettek. A rorkath-nál az öngyilkost a temető árkába temették el.

11./Temetkeztek-e a temetőn kívül is?

12./A/gyerekeket külön helyre, külön parcellasorba temették-e ? Volt-e gyerektemető.

A gyerekeket is külön sirba temették. külön gyerektemető nem volt.

13./Egy sirgödörbe temették-e több halottat? Plé házaspárokat egymás mellé/kadaros, gadaros, pandalos...sirok.ezek első sorban kötött talaju vidékeken:/ mellékgödörös sirok.

Igen. Házaspárokat egymásmellé, egy sirba partalátevés formájában szokták temetni, és ma is csinálják.

14./Temetkeztek-e egymás fölé ?

Igen. Az esetben szoktak egymás fölé temetkezni, ha a szülők halála után elhal szülők hajadon. vagy nőtlen gyermeke, akkor azt a szülők koporsója fölé helyezik el és temetik.

15./Ki készíti el a sirgödöröt? Mikor ?/ a rokonság férfi tagjai, szomszédok, komák, /sirásó fogadott ember; a temetés napján hajnalban.

A sirgödöröt általában a rokonság, jóbarátok, és komák készítik el a temetés napján korán reggel.

16./A sirok átlagos mélysége.

A sirok átlagos mélysége változó: 150-180 cm mély.

17./A sir kiásása előtt kijelölt nagysága:

A sir hossza függ a halott nagyságától. Általában 180-200 cm. Szélessége: 100-130 cm.

18./Egy mellékgödörös sirba hány családtagot temettek el ? 1 középre+ két oldalt 1-1 ?/

Egy mellékgödörös sirba három-négy halottat is temettek el/1+2 1+ 3.:/

19./Az elhalálozás sorrendjében temették-e, vagy a férfit csak balra, a nőt csak jobbra, illetve fordítva.

A házaspárok egymás mellé való temetése nem az elhalálozás sorrendje szabja meg. Ha a férfi halt meg előbb, akkor az maradt meg a sir közepén. Ha a nő halt meg, akkor az maradt a közepén. A később meghalt bármely nemű is, azt tették a part alá.

20./A gyereket a szülők mellé, a csecsemőt a szülők, nagyszülők sirgödörébe temették-e ?

Ha gyermek szülei meghaltak, akkor azot mellé. A csecsemőt pedig ha az édesanya.

is meghalt/szülésben, /akkor vele egy sirba, ha nem halt meg az édesanya, akkor legtöbbször a meghalt nagyszülők sirjába, mostanában külön sirba temetik.

- 21./Mivel kerítették a temetőt ?/Árok, lycium, orgonabokrok, gyertyános:
A temetőt árokkal és élő sövényel/lycium, glédicia:/kerítették be. Ma már azonban fasorral, /keresztesfenyő, vadgesztenye, és cédrus fával. stb,
- 22./ Voltak-e a temetőben gyümölcsfák ?Milyen fát szoktak a halott lábaihoz./akác, ecetfa, bálványfa, szomorufűz, istenfa, /
Igen. Szoktak fát ültetni. Még pedig, Cédrus szomorufűz, keresztesfenyő, és meggyfát.
- 23./Milyen virágokat szoktak a sirra ültetni ?
A sírokra általában Rósvirágot, levendulát, kék és fehér liliomot, szagos mentát és fagyóvirágot, Mostanában árvácskát, székfűt
- 24./Vannak-e a temetőben külföldi szobrok, keresztelők, milyen régiak.
Igen vannak. Keresztelők és szobrok, 100-120 évesek.
- 25./Örökítsük meg rajzban, vagy fényképen a helybeli temetőben található fejfa és lábfa típusokat. A feliratok alapján állapítsuk meg, hogy egyes típusok mióta fordulnak elő a temetőben. /Egyedülálló típusoknál igyekezzünk megállapítani, hogy más vidékekről beszámolt halottak sirján állnak-e?
Különleges formájú fejfák nincsenek, csak a helyben szokásos. A fejfák formájáról egy mellékletet csatoltam.
- 26./Jegyezzük fel a fejfafélék helyben használatos népi nevét, vagy neveit.
A fejfát a következő névük szerint ismerik. Sirfa, sirjelzőfa és fejfa.
- 27./Írjuk össze a fejfakészleteinek helyben használatos népi elnevezéseit. X
Vannak táblás, derekas, üstökös, lábás és oszlopos fejfák. A mellékleten látható.
- 28./Állapítsuk meg, hogy a nők és a férfiak, öregek, fiatalok és gyermekek fejfái típusban, díszítésmintében, színben, vagy rájuk helyezett jelképes díszben/szalag, főkötő stb: /miben különböznek,
A fejfák típusban, kivitelezésben, nem és életkorban semiben nem különböznek egymástól. Típusuk egy azonos lehet.
- 29./A fejfáknál van-e nemek szerinti megkülönböztetés, vagy csak nagyságuk alapján tehetünk-e különbséget.
A régebbi fejfa nagyobb és díszesebb volt ha családfele / apa, nagypapa, /pihent a sírban

30./Festik-e? milyen színre festik a fejfákat, a szín jeles-e életkort? Mit lehet leolvasni a festésről /kor, nem /

Nem festették előbb sem és most sem. Csak lakkal festik le, hogy ezáltal védjék a fa tartósságát. Különleges festés vörös, vagy fekete festést nem használtak soha.

31./Ad-e felvilágosítást a fejfa színe a halál módjáról /pld vörös erőszakos halált jelent:/ A halál okát megkülönböztető színes sírjelzők nem voltak és nincsenek most most sem.

32./Írjuk le milyen tipikus vésett díszítőművek találhatók a fejfákon, /Körbe foglalt csillag virággal kombinálva szomorufüz, kezdetleges stilizált tulipán, sziv, más fejfevirág./

A XIX. szd-ban is és most is a fejfákon szomorufüz kehely, kereszt, körbe foglalt csillag és galamb található.

33./A festés a faragás után, de adiszítés előtt kerül-e a fejfára.

A fejfát elkészítése után lakozzák le.

34./A díszítés, karcolás nyers színben marad, vagy utána festik.

A fejfákat elkészítés után megpucolják y letisztítják és csak azután festik le.

35./A díszítés a homlokrésze van-e karcolva, vagy a felirat alá, alakjuk vátozatos-e, díszítésük gazdag-e.

A fejfa díszítése a karkk homlokrésze van véve, vagy karcolva. Díszítése változó fiatalnál gazdag a díszítés, öregebbnél kevésbé.

36./A különböző formák /fejfaformák:/a temetőben milyen számban fordulnak e lő, egyetlen példányok-e...

A XIX. szd-beli fejfák között nagyon sok egyforma volt. Különleges egyedű nem volt mert általában mind egy kéz csinálta.

37./1-1 típus előfordul-e valamennyi temetőben?

A XIX. szd.-beli temetőben igen, előfordul valamennyi típus. De a mai temetkezésnél már nem csinálnak olyan díszes fejfákat.

38./Jelöljük meg a fejfa anyagát /tölgy, akác, /és főméreteit /magasság, vastagság./

A fejfák többsége tölgyfából készült. De készült diófából, körte és cseresznyefából. A mostaniak általában akácából készül.

39./Írjuk le a sírfeliratok tipikus formáit és rövidítéseit /értelmezésükkel együtt /s állapítsuk meg, hogy verses felirat mióta és milyen arányban fordul elő a fejfákon.

A régebbi azaz a XIX. és a XX. szd-ban a második világháborúig minden sírjelszón /fejfán legfeljebb az alábbi öt betű volt felvéve. A B F R A .értelmezése: A boldog feltámadás reménye alatt. Vannak bibliai idézetek: Aki hisz ha meghal is, él az. Jézus mondá. Uram ! így volt kedves előtted. Csak az hal meg akit elfelednek. Volt egy 18 éves korban meghalt ifjú Soós József felső, akinek 1904-beli születési akinek fejfáján ez a felirat volt olvasható: Itt nyugszom én, Olvasod te. Olvasnám én, Nyugodnálta. Ez a fejfa a temető rendezése alkalmával megsemmisült. Vannak többféle feliratok is, amelyek költőktől és falusi parasztiróktól származnak.

40./Állapítsuk meg, ki alkotják/ alkották/ a helybeli sírfeliratok szövegét/paraszt emberek, mesterek, kántorok, tanítók /Találhatók-e vagy voltak-e régebben kéziratos gyűjtemények.

A sírfeliratok általában túlnyomó többségben a falu paraszttörténelméségétől származik. Előfordul az is hogy a falu lelkésze, vagy tanítójától származik.

41./Saját repertoárjából, vagy megrendelésre véste a szöveget a fejfára a faragó.

A család által megadott szöveget megrendelésre vésték fel.

42./Állapítsuk meg, kik készítették és készítik a fejfákat./Családtagok, fejfaragáshoz értő paraszt emberek, vagy écszesterek? Vannak-e, voltak-e különösen ügyes fejfakészítők?/Név, életkor foglalkozás./ Van-e fejfakészítő dinasztia?

A fejfaferagásra a XIX. szd-ban és a XX. szd. elején volt minden faluban egy ilyen munkára specializált személy, aki népi sír-emlékeket készített bizonyos munkabérért, később azonban már a falusi asztalos csinálta, amely egyszerű táblás fejfa volt. Ma már a vállalkozó adja a koporsóval.

43./Állapítsuk meg, hogy a helybeli kapufélfalkong alkalmaznak-e /alkalmaztak-e régebben/ a helyi fejfaformákhoz hasonló díszítőműveket? Ha igen, örökítsük meg rajzban fényképben.

A XIX szd-ban volt aki alkalmazott, de a XX. szd-ban nem lehetett találni és látni.

44./Kérjük a halállal, virrasztással, ahalál előjeleivel, a hazajáró lélekkel, a temetéssel kapcsolatos hiedelmek, babonák leírását is.

A nagyanyáink és dédanyáink szerint a halottasház ablakán nem szabad benézni, mert aki benéz, az sérgaságba esik, A kati házi lóttas háznál azért takarják le a tükröt, hogy ne lássák, a halott lelke, hogy száll ki az emberből. Amikor megjönnek a temetőről a rokonok, kint vérják kézmosó vízzel, hogy megmossák kezüket, ezzel a mosással jelképezik az elhalt bűneinek megbocsátását. Utána belenézetnek háromszor egy tükrőbe, hogy az ő saját maguk képét lássák nem halott arcát. Csak ezután engedik be őket a házba. Ha valaki fél a halottól, azzal megfogatják a halott lábán a kisujját, akkor biztos, hogy többet nem fél.

Akinek a lelke hazajár annak ruháját elviszik az öntőasszonyhoz, az megönti és az ötvizet elkell vinni a temetőre és rá kell önteni a halott sírjára, az többet nem jár haza, a lelke, megpihen.

Egy alkalommal éjszaka egy személy, ~~éjszaka~~ ~~kaxx~~ úgy éjjéltájon ment el a temető mellett és felelmében azt kérdezte a halottaktól, hogy mit csináltak halottak? és egy emberi hang azt felelte neki vissza, hogy ki alusszik, ki pipál, kinek pedig szundikál. Az illető úgy megijedt, hogy egész házáig szaladt.

Nagykorpád. 1980. március hó 1-

Vajda József.

A temetők helyzete a településrendszerben, a temetkezés módja a népesség szokás-rendszerében

1. A különböző vallási felekezetűek egymástól elkülönülten temetkeztek-e
vagy egymás mellett, de temetőhelyeik árokkal, sövényvel, van elválasztva.
2. A temetők bővülnek, vagy változtatják helyüket? Tudnak-e elhagyott temetőkről. Ezekbe mikor temetkeztek utoljára.
Megnevezése:
3. Él-e annak emléke, hogy valamikor a temető a község belterületén, vagy éppen a templom körül volt?
4. Van-e jelenleg több temető a község határában?
 - a/ Ezek milyen korúak?
 - b/ Magaslaton, kiemelkedésen helyezkednek-e el?
 - c/ Milyen tájolásuak a sírok?
5. A temetkezés rendje
 - a tetem bucsuztatása a háznál történt-e,
 - a tiszta szobában felállított ravatalon helyezték-e el a korporsót?
 - kik virrasztottak 1-2 éjjelen /rokonok, szomszédok, komák/
 - hány éjjelen keresztül tartott a virrasztás?
 - tartottak-e halotti torokat
 - A halottak bucsuztatása az udvaron történt-e. A halott innen elszállítása /a., Szt. Mihály lován, b., szekérderékban, vagy c., halottas kocsin szállították ki a temetőbe./
 - Mióta van ravatalozó ház?
 - A temetést nagyobb vállalkozók bonyolították-e le?
 - temetés ideje: vasárnapi temetés van-e, hétköznap van-e kijelölt időpont /pl. du. 2 óra, stb./ temetni mikor lehet?
6. Milyen mélyek a sírok? Milyen szélesek?
7. A vízenyős részeken, belvizes területeken kiemelkedettebb helyre kerültek-e a temetők?
8. A nagycsaládi temetkezés nyoma fellelhető-e? Az egyes nagyobb családok elkülönülnek-e a temető l-l meghatározott részében?
9. A temető képe a mód szerinti differenciáltságot tükrözi-e?
/pl. a vagyonosabbak a temető központi helyén temetkeztek, ill. az alacsonyabb társadalmi réteghez tartozók a szélére szorultak..../

10. Hol kaptak helyet a község kivetettjei, öngyilkosok?
/temető árkában.../
11. Temetkeztek-e temetőn kívül is?
12. A gyerekeket külön helyre, külön parcellasorba temették-e?
Volt-e gyerektemető?
13. Egy sírgödörbe temettek-e több halottat? Pl. házaspárokat egymás mellé /Kadaros, gadaros, pandalos... sírok, ezek elsősorban a kötött talaju vidékeken/ - mellékgödrös sírok
14. Temetkeztek-e egymás fölé?
15. Ki készíti el a sírgödört? Mikor?
/a rokonság férfi tagjai, szomszédok, komák/, sírásó- fogadott ember; a temetés napján, hajnalban.../
16. A sírok átlagos mélysége
17. A sír kiásása előtt kijelölt nagysága:
Hossza:
Széle: /méterben, lépésben, könyökben, stb./
18. Egy mellékgödrös sírba hány családtagot temettek el?
/1 középre + két oldalt 1-1 ?/
19. Az elhalálozás sorrendjében temették-e, vagy a férfit csak balra, a nőt csak jobbra, ill. fordítva/
20. A gyereket a szülők mellé, a csecsemőt a szülők, a nagyszülők sírgödrébe temették-e?
21. Mivel kerítették a temetőt? /árok, lycium, orgonabokrok, gyertyánsor, stb./
22. /Voltak-e a temetőben gyümölcsfák? Milyen fát szoktak ültetni a halott lábához? /akác, ecetfa, bálványfa, szomorufüz, istenfafa/.
23. Milyen virágokat szoktak a sírra ültetni?
24. Vannak-e a temetőben különálló szobrok, keresztek, milyen régiiek?

Sirjelölés

25. Örökítsük meg rajzban vagy fényképben a helybeli temetőben található fejfa- és lábfa típusokat. A feliratok alapján állapítsuk meg, hogy az egyes típusok mióta fordulnak elő a temetőben. /Egyedülálló típusoknál igyekezzünk megállapítani, hogy nem más vidékről beszármazott halottak sirján állnak-e/.
26. Jegyezzük fel a fejfafélék helyben használatos népi nevét vagy neveit
/siri fa, gombos fa, fütül való fa, ... Pondor, fejfa/
27. Irjuk össze a fejfák részeinek helyben használatos napi elnevezéseit.
/a fejfa homloka, vagy feje, eresz, nyak, váll, törzs, láb.../
28. Állapítsuk meg, hogy a nők és a férfiak, öregek, fiatalok és gyermekek fejfái típusban
díszítményben
szinben
vagy rájuk helyezett
jelképes díszben /szalag, főkötő, stb./ miben különböznek.
29. A fejfáknál van-e nemek szerinti megkülönböztetés vagy csak nagyságuk alapján tehetünk-e különbséget?
30. Festik-e, milyen színre festik a fejfákat, a szín jelez-e életkort.
Mit lehet leolvasni a festésről /kor, nem.../
31. Ad-e felvilágosítást a fejfa színe a halál módjáról,
/pl. vörös - erőszakos halált jelent/
32. Irjuk le milyen tipikus vésett díszítmények találhatóak a fejfákon /körbe foglalt csillag, körbe foglalt csillag virággal kombinálva, szomorú füz - kezdetleges, stilizált tulipán, szív, más fejfavirág./
33. A festés a faragás után, de a díszítés előtt kerül-e a fejfára.
34. A díszítés, karcolás nyers színben marad v. utána festik
35. A díszítés a homlokrészre van-e karcolva, vagy a felirat alá, alakjuk változatos-e, díszítésük gazdag-e,
36. A különböző formák /fejfaformák/ a temetőben milyen számban fordulnak elő, egyetlen példányok-e...
37. l-l típus előfordul-e valamennyi temetőben
38. Jelöljük meg a fejfa anyagát /tölgy, akác.../ és fő méreteit /magasság, vastagság.../

39. Irjuk le a sírfeliratok tipikus formáit és rövidítéseit /értelmezésükkel együtt/, s állapítsuk meg, hogy verses felirat mióta és milyen arányban fordul elő a fejfákon.
40. Állapítsuk meg, kik alkotják /alkották/ a helybeli sírfeliratok szövegét /parasztemberek, mesteremberek, kántorok, tanítók/. Találhatók-e, vagy voltak-e régebben kéziratos sírfelirat-gyűjtemények.
41. Saját repertoárjából vagy megrendelésre véste a szöveget a fejfára a faragó.
42. Állapítsuk meg, kik készítették és készítik a fejfákat. /Családtagok, fejfafaragáshoz értő parasztemberek vagy ácsmesterek?/
Vannak-e, voltak-e különösen ügyes helyi fejfakészítők?
/Név, életkor, foglalkozás,/
Van-e fajfa-készítő dinasztia?
43. Állapítsuk meg, hogy a helybeli kapufélfákon alkalmaznak-e /v. alkalmaztak-e régebben/ a helyi fejfaformákhoz hasonló díszitményeket?
Ha igen, örökítsük meg rajzban vagy fényképben.
44. Kérjük a halállal, virrasztással, a halál előjeleivel, a hazajáró lélekkel, a temetéssel kapcsolatos hiedelmek, babonák leírását is.

Kaposvár, 1979 április 2.

Szapu Viola
muzeológus.